

KÜLTÜR VE SANATIN VERGİLENDİRİLMESİ*

Osman Selim **KOCAHANOĞLU**
Maliye Bakanlığı
Gelirler Kontrolörü

Her düşünce ürünü, insanın hayat mücadelesinde ve toplum içinde elde ettiği yetenek, tecrübe, sanat ve bilgi birikiminin bir sonucudur. Bu açıdan denebilir ki her insan, tüm insanlığın hizmetinde kullanılan ortak kültür hazinesinin yaratıcısı ve kaynağıdır. Şu halde, yeni bir teknik buluş gibi, edebî, musiki, sinematik veya güzel sanat eserlerini ortaya koyan insan zekâsı, aynı zamanda toplumun ortak kültür ve sanat servetine de katkıda bulunmaktadır. Bu oluşum ise, çağımız insanının maddeciliği yanında ve bunun kadar da sosyalleşebilme ihtiyacının ortaya çıkardığı bir gerçeğin sonucudur.

Bu gerçek bize bir yol daha açmıştır : Çağımız dünyasında uluslararası kültür yarışı teknolojik yarışla atbaşı gitmeye başlamıştır. Bu yarışın önemini ise, milli ekonomiler içinde kültür ekonomisine ayrılan paylardan anlamak mümkündür. Şu halde her ülkede gittikçe önemi artan

kültür ekonomileri gelişmektedir. Kültür dünyasının kendine has özellikleri içinde ise gerek eserler, gerekse sahipleri hukukun genel yapısı içinde hak kavramının sujesi durumuna gelmişlerdir. İşte bu sebeptendir ki, fikir ve sanat eserlerinin ticaret amacıyla taklit veya kopya edilmeleri, dolayısıyla eser sahiplerinin istismarı önlenmiş ve bunu düzenleyen kurallar hukuk sistemlerinin önemli bir parçası haline gelmiştir.

Bugün uluslararası kaynaklara sahip olan, geniş anlamdaki bu kültür hukukunun, sosyal ve kültürel yaşantımıza paralel olarak Türk hukukunda da bazı aşamalardan geçerek, belirli bir çizgiye geldiği görülmektedir.

Türk fikir ve sanat hukukunun, diğer deyişle fikri hukukun ilk ve önemli pozitif kaynağı ola-

* **Kitap Dünyası**, 1. Sayı, Ocak - Şubat 1980, 8-10. ss.'dan ıktibas edilmiştir.

rak, 8 Mayıs 1326 (1910) tarihli *Hakkı Telif Kanunu*'nu görmekteyiz. İkinci Meşrutiyet döneminin kültür alanındaki önemli bir hukuk adımı olarak nitelendirilebileceğimiz bu kanun, 42 yıl süreyle yürürlükte kalmıştır.

Hem gelişen şartların gerisinde kalan, hem de *Bern Sözleşmesi*yle kabul edilmiş esaslara aykırı olduğu belirtilen bu kanun yerini, Cumhuriyet döneminde yeniden düzenlenen 5 Aralık 1951 tarih ve 5846 sayılı *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu*'na bırakmıştır. Türk kültür ve sanat alanında eser meydana getirenlerin hak ve hukukunu koruyan ve halen yürürlükte olan kanun, bu kanundur.

Bu alandaki ikinci önemli kanun ise, ilmi, fennî ve sınaî buluşlarla ilgili olan 10 Mart 1879 (1296) tarihli *İhtira Beratı Kanunu-u Muvakkatı*'dır.

Türk fikri hukukunun halen yürürlükteki iki kaynağı olan bu kanunlar, daha önce belirtildiği üzere fikir ve sanat eserlerini üretenlerle, teknik ve ilmi buluş sahiplerinin eserleri üzerindeki maddî ve manevî haklarını koruyan kuralları düzenlemektedir. Devlet, fikri hukuk düzenlemesiyle koruduğu bu kişileri, ayrıca maddî yönden vergilendirme hukuku içinde de himaye etmiştir. Bunun amacı ise, kültür, fikir ve sanat eserlerinin

ortaya konmasının teşviki ve bunun sahiplerine verilen önemdir. Yani bu eserlerin sahip ve mirasçıları, bu eserlerin ticarî alanda satışa çıkarılmasından dolayı gelir elde etmişlerse, belli kurallar içinde elde edilen kazançların tamamı veya bir kısmı vergi dışı tutulmuştur. Bu yazıda Türk vergilendirme sisteminde, eser sahiplerinin belli evreler içindeki vergilendirilmeleri ile yürürlükteki hükümlerin toplu bir eleştirisi yapılacaktır.

İlim, kültür ve sanat faaliyetleri ile bu çalışmaları sonucu eser ortaya koyan ve bu eserlerin değerlendirilmesinden gelir elde eden kimselerin korunması, cumhuriyetin ilk yıllarından beri mevcut bulunmaktadır. Bunun ilk örneğini 14.3.1926 tarihinde yürürlüğe giren 755 sayılı *Kazanç Vergisi Kanunu*'nda görüyoruz. Nitekim anılan kanunun 2 nci maddesi ile, müellif ve mütercimlerin yalnızca bu çeşit işlerinden dolayı elde ettikleri gelirleri, kazanç vergisinden istisna kılınmıştır.

Türk vergilendirme sisteminin bugünkü modern bünyesi karşısında ilkel denebilecek bir niteliğe sahip olan 755 sayılı *Kazanç Vergisi Kanunu*'nun telif kazançları istisnası ile ilgili hükümün dikkati çeken üç özelliği vardır. Birincisi, maddede yalnızca müellif ve mütercimlerden

söz edilmiş olmasıdır. Yani yalnızca müellif ve mütercimlerin, «müellif» ve «mütercim» olarak ortaya koydukları eserlerin satışından veya tercümesinden elde edilen kazançlar, vergiden istisna edilmiştir. Dikkat edilirse kanun koyucunun asıl amacı eser olarak bir kitabın ortaya konmuş olmasıdır. Kitap ister zihni çaba ile ilk olarak yazılmış (teelif edilmiş) olsun, isterse tercüme edilsin sonuç olarak aynıdır. Hatta mütercimlerin tercüme çalışmalarını, bir kitap olarak meydana çıkmaya bile, bu faaliyetten elde edilen gelir istisna kapsamında bulunmaktaydı. Kanunun bu düzenlemesinde yalnızca müellif ve mütercimlerin korunması, cumhuriyetin kuruluş yıllarında resim, müzik, heykel gibi sanat dallarının henüz gelişmediğini veya bu sanat dallarında bağımsız çalışanların himaye edilecek bir belirginliğe erişmediğini göstermektedir.

755 sayılı kanundaki istisnanın ikinci özelliği ise, müellif ve mütercimlerin bu sıfatlarından ve bu çeşit işlerinden dolayı elde ettikleri gelirin tamamının vergi kapsamı dışında tutulmuş olmasıdır. Yani kanun koyucu, bu işlerden dolayı elde edilen gelire istisna uygularken, kazançta belli bir miktar sınırlandırması getirmemiş, elde edilen gelirin tamamı vergi dışı bırakılmıştır.

Aynı maddenin üçüncü özelliği de, uygulanacak istisnanın müellif ve mütercimlerin yalnız bu çeşit işlerinden elde ettikleri gelire uygulanmasıdır. Bu faaliyetin dışındaki diğer gelir unsurları ise kazanç vergisine tabi tutulmuş olmaktadır.

İlk Kazanç Vergisi Kanunu teknik bünyesi biraz daha modernize edilmek ve ülke şartlarına uygun hale getirilmek üzere 1934 yılında değiştirilmiştir. 1934 yılında yürürlüğe giren 2395 sayılı yeni Kazanç Vergisi Kanununda yapılan değişikliklerin teelif kazançları istisnasına da yansıdığını görüyoruz. Adıgeçen kanundaki istisna, 3 üncü maddenin 15 inci bendi ile düzenlenmiştir. Bu yeni düzenlemede ilk dikkati çeken husus, 755 sayılı kanundaki müellif ve mütercim kelimelerine hiç yer vermeden istisna tanınan faaliyet konularının sayılması ve istisna alanının eskiye oranla genişletilmiş olmasıdır.

Nitekim 2395 sayılı kanunun 3 üncü maddesinin 15 inci bendinde «kitap, risale, makale, tefrika, fıkra, forma, nota ve resim halinde teelif ve tercüme yapanlar»ın kazanç vergisinden istisna edildikleri, belirtilmiştir. Ancak bu istisnadan yararlanabilmek için, bu işlerden dolayı bir müessesenin daimi memur ve müstahdemi olmamak şartı da birlikte getirilmiştir.

Görüldüğü üzere bu kanunla ilk olarak müzik ve resim sanatı ile uğraşanlar da istisna kapsamına alınmıştır. Bunun yanında kitaptan başka broşür (risale), makale, tefrika, fıkra ve forma halinde eser ortaya koyanlarda istisnaya alınırken, gelecekte kitap yazarlığı yanında dergi ve gazete yazarlarının da korunmasını amaçlandığı anlaşılmaktadır.

Bilindiği gibi Türk dilinde ve kültür alanında telif ve müellif kelimeleri genellikle kitap yazma faaliyetini ve kitap yazarını tanımlarlar. Daha doğrusu bu anlamlarda kullanılmıştır. Halbuki kanun metninde kitap ve makale gibi edebî eserlerin yanında nota ve resim gibi zihni yaratmalar da «telif» anlamında kullanılmıştır. Bu sebeple kanun koyucunun hem eski «Hakkı Telif Kanunu» nun hükümlerini zorlaması, hem de «telif» kelimesini geniş anlamda kullanması küçük fakat aynı zamanda önemli bir gelişme sayılmalıdır.

Eğer kitap, broşür (risale), makale, tefrika, nota ve resim halinde telif ve tercüme yapanlar bu işlerini bir müessesenin memuru veya müstahdemi sıfatıyla yapmakta iseler, bu istisnadan yararlandırılmamıştır. Yani bu durumda elde edilen gelir ücret olarak vergiye tabi tutulmuştur. Bu kanunda da telif ve tercü-

me işinden elde edilen gelirin, bir sınırlama olmadan tamamı vergi dışı tutulmuştur.

Fikir ve sanat eserleri üzerindeki telif kazançları istisnasının üçüncü aşamasına 1949 yılında yürürlüğe giren ve bugünkü Gelir Vergisi Kanununun ilk şeklini oluşturan 5421 sayılı *Gelir Vergisi Kanunu* ile gelinmiştir.

Bu kanunun 18 inci maddesine göre, müellif, mütercim, heykeltıraş, ressam ve bestekârların kitap, resim, heykel ve nota halindeki eserlerinden bir takvim yılında elde ettikleri kazançların 5.000 lirası gelir vergisinden istisna edilmiştir. Ayrıca yazılı eserlerin tefrika halinde satılması, temsil, icra, teşhir gibi suretlerle değerlendirilmesi karşılığında alınan bedel ve ücretler de istisnaya dahil edilmiştir.

Görüldüğü üzere istisna konusu maddenin teknik yapısı, anlatım tarzı ve sanat dalları açısından 2395 sayılı Kazanç Vergisi Kanunundaki düzenlemeye oranla biraz daha genişletilirken, istisnaya tabi gelirin önüne miktar sınırlandırması yönünden bir duvar çekilmesi de ihmal edilmiştir. Yani daha önce telif kazançlarının tamamı vergi dışı tutulurken, yeni düzenlemede artık bundan vazgeçilmiştir. Daha doğrusu istisna, bir takvim yılında elde edilen gelirlerin 5.000 lira ve bunun altındaki miktarına uy-

gulanmış, bunun üzerindeki gelir ise vergiye tabi tutulmuştur.

Bu kanunla getirilen diğer bir yenilik te, 18 inci maddenin ana bölüm başlığının «Kazançlarda İstisnalar» ve özel bölüm başlığının ise «telif kazançları istisnası» olarak adlandırılmış olmasıdır. Bu kanunla kullanılmış olan «telif kazançları istisnası» özel başlığının halen yürürlükteki 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununda kullanılmamış olması, ileride değinileceği üzere, bir terminoloji karışıklığı yaratılmasına sebep olmuştur.

1960 yılında yürürlüğe giren 193 sayılı G.V.K. nun 18 inci maddesiyle düzenlenen gene aynı konudaki hükmü ise, aynı istisna duvarını sabit tutarak yalnızca fikir ve sanat eserleri sahiplerinin bu eserleri üzerindeki haklarını çeşitli şekillerde tasarruf ederken elde edilen gelirlere açıklık getirmekle yetinmiştir. Diğer hükümlerinde ise eskiye oranla bir yenilik getirilmemiştir.

Şimdi bu kanun üzerinde fazla durmadan, aynı maddenin 19.2.1963 tarihinde 202 sayılı kanunun 12 inci maddesiyle değişik bugünkü son şekline geçebiliriz. Yalnız telif kazançları istisnasının bugünkü son şekline geçmeden önce de, 202 sayılı değişiklik kanunu ile konan hükümlerle, 193 sayılı kanundaki esaslar arasındaki farklılığa da kısaca değinmekte yarar vardır.

1 — Maddenin son şeklinde eser sahiplerinin mirasçalarına da, eser sahipleri gibi istisnadan yararlanma hakkı tanınmıştır.

2 — Daha önce uygulanmakta olan istisna sınırı, 5.000.— liradan 10.000.— liraya çıkarılmıştır.

3 — Yurt dışından elde edilecek telif kazançları içinde ilk olarak 40.000.— liralık ek ve yeni bir istisna hakkı tanınmıştır. Buraya kadar telif kazançları istisnasının vergilendirme sistemindeki evrimine kısaca değinilmiştir.

“Kitap, düşünceleri hemen hemen hiç bozmadan saklayan ve ebedi olarak tekrarlayan bir plâktır. Kitap, sadece zamanı değil, mekân da aşar. Bugün kütüphanelerdeki yazmaları incelerken, Kâşgar’da yazılan bir kitabı İstanbul’da, Endülüs’de kaleme alınan bir eseri Konya’da, keza Bağdat’da vücuda gelmiş bir telifi Pakistan’da buluyoruz. İslâm medeniyeti diğer büyük medeniyetler gibi bir kitap medeniyetidir. Bu medeniyeti geniş bir coğrafya üzerinde yayan ve asırlarca devam ettiren âmillerin başında kitap gelir...”

Mehmet Kaplan, Nesillerin Ruhü, 175 - 176. ss.
